

Blekkingu frelsisins: Frá erfiðisvunnum réttindum til kúgunar í nafni landpólitískrar tryggðar

„Blekkingu frelsisins mun halda áfram svo lengi sem það er arðbært að halda blekkingunni við. Þegar blekkingin verður of dýr að viðhalda munu þeir bara taka niður sviðsmyndina, þeir munu draga frá fortjaldið, þeir munu færa borðin og stólana úr vegi og þú munt sjá múrvegginn aftan í leikhúsinu.“

Þessi orð, sem eru rakin til táknræns tónlistarmanns og félagslegs gagnrýnanda Frank Zappa seint á áttunda áratugnum, fanga djúpa tortryggni um hve viðkvæm lýðræðisleg frelsi eru. Líkingu Zappa bendir til þess að atriði frelsisins – tjáningarfrelsi, samkomufrelsi og mótmæli – séu ekki innbyggð eða ævarandi heldur sviðsatriði sem þau sem hafa völd halda við svo lengi sem þau þjóna víðtækari hagsmunum stjórnunar, gróða eða stöðugleika. Þegar andmæli ógna þessum grundvöllum hrynur fasinn, og opinberar undirliggjandi einræðislegar aðferðir. Í samhengi við áframhaldandi Gazakreppu og áhrif hennar yfir vesturlöndum lýðræðisríkjum finnst innsýn Zappa óhugnanlega forsjáanleg. Þessi ritgerð kannar hvernig mannréttindi, langt frá því að vera velviljuð gjöf frá upplýstum ríkjum, voru smíðuð í gegnum aldir af grimmi baráttu; hvernig vesturlönd eins og Þýskaland, Bretland, Bandaríkin, Frakkland, Holland og Kanada hafa í auknum mæli stöðvað eða yfirgefið þessi réttindi til að þagga niður í stuðningi við Palestínu; hvernig þessi innlend kúgun speglar meðferð Palestínumanna í hernumda Vesturbakkanum; og loks hvernig Gazastríðið hefur afhjúpað forgangsroðun vesturlanda ríkisstjórna og fjölmiðla á óbifanlegum stuðningi við Ísrael – dæmi um það er þýska kenningin *Staatsräson* – umfram grundvallarréttindi eigin borgara.

Smíðuðu grundvöllinn: Saga mannréttinda í gegnum baráttu og fórnir

Mannréttindi, eins og við skiljum þau í dag í vesturlöndum lýðræðisríkjum, eru ekki óhlutbundin hugsjón sem stórkostlegir valdhafar veittu heldur arfleifð með ör af stöðugum baráttum gegn harðstjórn, ójöfnuði og kúgun. Þróun þeirra nær aftur þúsundir ára, en nútíma ramma kom fram úr vefju heimspekilegra vakninga, byltinga og grasrótahreyfinga sem neyddu vald til eftirgífa. Ein af elstu áfanga sem oft er nefndur er Kýrusstrokkan frá 539 f.Kr., forn persnesk gripi með áletrunum um trúarlegt umburðarlyndi og afnám þrælkunar á hernumdum svæðum, þótt túlkun hans sem „mannréttindaskjals“ sé deild um meðal sagnfræðinga. Þessi gripi táknar snemma viðurkenningu á að réttindi gætu verið almenn, ekki aðeins forréttindi fyrir elítuna.

Í miðalda Evrópu markaði Magna Carta frá 1215 mikilvægan átak milli enska baróna og Jóhannesar konungs, þar sem meginreglur eins og réttur til réttlátrar málsmeðferðar og takmarkanir á geðþótta konungsvaldi voru komið á – meginreglur sem voru unnar með vopnuðum uppreisnum og samningum frekar en konunglegri náð. Endurreisnartímabilið og upplýsingin magnaði upp þessar hugmyndir, með hugsuðum eins og John Locke, Jean-Jacques Rousseau og Voltaire sem mótuðu náttúruleg réttindi til lífs, frelsis og eignar sem innbyggð mannleg, sem ögruðu guðlegum rétti konunga. Þessar heimspeki knúðu á bandarísku byltinguna (1775–1783) og frönsku byltinguna (1789–1799), þar sem nýlendubúar og borgarar risu gegn nýlenduútnytingu og algjöru valdi. Bandaríska sjálfstæðisyfirlýsingin (1776) kunngjörði „óafsaljanleg réttindi“, en franska yfirlýsingin um réttindi mannsins og borgarans (1789) festi jafnrétti og tjáningarfrelsi – skjöl fædd úr blóðsúthellingum, gíllótínunum og falli heimsvelda.

Samt voru þessir snemma sigra ófullkomnir, oft útilokuðu konur, þræla og frumbyggja. 19. öldin sá afnámshreyfingar, eins og baráttuna gegn þrælkun yfir Atlantshaf með leiðtogum eins og Frederick Douglass og Harriet Tubman í Bandaríkjunum, sem endaði með borgarastríðinu (1861–1865) og 13. breytingunni. Súffragettur í Bretlandi og Bandaríkjunum, sem þoldu handtökur, þvingaðan fóðrun og opinbera fyrirlitningu, tryggðu kosningarétt kvenna í gegnum herferðir eins og Seneca Falls ráðstefnuna (1848) og kvennakosningaréttargönguna 1913, sem leiddi til 19. breytingarinnar (1920) í Bandaríkjunum og hluta kosningaréttar í Bretlandi (1918). 20. öldin magnaði upp þessar baráttur meðal heimstyrjalda og afnýlenduvæðingar. Hryllingur seinni heimsstyrjaldarinnar og helförin knúði á almenna mannréttindayfirlýsinguna (UDHR) árið 1948, sem var samið undir forystu Eleanor Roosevelt hjá Sameinuðu þjóðunum, og kóðaði frelsi til orðs, samkoma og vernd gegn geðþótta handtökum. Þetta var engin gjöf frá efri stigum; það endurspegladi andfasisma viðnámsherferðir um Evrópu, þar sem skæruliðar og borgarar börðust gegn nazista hernámi með miklu kostnaði.

Eftirstríðstímabil sá borgararéttindahreyfingar takast á við kerfisbundinn kynþáttafordóma: óofbeldisbarátta Martin Luther King Jr. í Bandaríkjunum mætti lögregluhundum, vatnsbyssum og morðum, sem leiddi til borgararéttindalaganna (1964) og kosningaréttindalaganna (1965). Í Evrópu stækkuðu verkfallsbaráttur, andnýlenduuppreisnir í Alsír og Indlandi, og nemendabyltingar eins og maí 1968 í Frakklandi félagsleg og efnahagsleg réttindi, sem höfðu áhrif á alþjóðasamninginn um borgaraleg og stjórnmalaleg réttindi (1966). Nýlega hafa réttindi hinsegin fólks verið framfleytt í gegnum Stonewall uppreisnina (1969) og alnæmisaktífisma, á meðan frumbyggjahreyfingar eins og við Standing Rock (2016) undirstrika áframhaldandi baráttu gegn umhverfis- og landréttindabrotum. Allt í gegn voru þessi réttindi ekki „gefin“ heldur unnin með fórnnum – verkföllum, göngum, sniðgöngum og stundum vopnuðum viðnámi – sem minna okkur á að frelsi eru eftirgjöf frá valdi, afturkallanleg þegar þau eru óþægileg.

Rýrnun réttinda: Niðursláttur vesturlenda lýðræðisríkja á andmælum vegna Palestínu

Í sterkri kaldhæðni hafa einmitt þjóðirnar sem prédika þessi erfiðisvunnu réttindi í auknum mæli stöðvað eða yfirgefið þau til að þagga niður gagnrýni á stefnu Ísraels,

sérstaklega meðal Gazakreppunnar sem hefur magnast síðan í október 2023. Þessi kúgun, sem mannréttindasamtök hafa skrásett, birtist í of mikilli löggæslu, lagalegri ofnýtingu og samanburði lögmætra mótmæla við öfgastefnu eða gyðingahatari, sem opinberar hve réttindi eru skilyrt af samræmi við ríkishagsmuni.

Þýskaland er dæmi um þessa þróun, þar sem yfirvöld hafa sett almenn bönn á mótmæli vegna Palestínu, sem leiðir til ofbeldisfullra niðursláttar. Árið 2025 fordæmdu sérfræðingar Sameinuðu þjóðanna „viðvarandi mynstur lögregluofbeldis og kúgunar“, með vísan í geðþótta handtökur, líkamlegt ofbeldi gegn friðsamlegum mótmælendum og glæpsamlega orðalag eins og „Frá ánni til hafsins“. Dómstóll í Berlín dæmdi í nóvember 2025 að lokun á ráðstefnu vegna Palestínu í apríl væri ólögmæt, samt halda slíkar inngríp áfram, þar á meðal brottvísanir og fjárveitingarskerðingar fyrir samstöðuhópa. Vinstri flokkurinn hefur hvatt til að binda enda á þessa „kúgun“, sem endurómar viðvörun Amnesty International um einræðislega tilhneigingu.

Bretland hefur stækkað hryðjuverkavarnir undir lögum eins og Public Order Act (2023), sem leiðir til yfir 9.700 handtaka fyrir „móðgandi“ færslur á samfélagsmiðlum árið 2024 einu, margar tengdar stuðningi við Palestínu. Mótmæli standa frammi fyrir fjölda handtaka, með hundruðum handtekinna á göngum vegna Palestínu með hryðjuverk ákærum gegn hópum eins og Palestine Action. Human Rights Watch og Big Brother Watch fordæma þetta sem kælandi á tjáningarfrelsi, sem setur reglu umfram réttindi unnin í gegnum sögulega baráttu eins og Peterloo fjöldamorðin.

Í Bandaríkjunum urðu yfir 3.000 handtökur á háskólatjaldsvæðum frá 2023–2025, með lögreglu sem notaði efnaertandi efni og brottvísunarógnir. Ríki eins og Flórída jafna andsýnisma við gyðingahatari, rannsaka hópa og banna þátttöku BDS í samningum, vopnvæða lög gegn fræðilegu frelsi.

Frakkland hefur leyst upp hópa eins og Urgence Palestine undir hryðjuverkafyrirvarum, með yfir 500 handtökum á mótmælum og nýjum frumvörpum sem glæpsamlega „stuðning við hryðjuverk“ eða neita tilvist Ísraels. Amnesty gagnrýnir þetta sem víðtæka kúgun, sem endurómar sögu ríkisins um að kveða niður andmæli frá Alsírstríðstímabilinu.

Holland, eftir ofbeldi í Amsterdam 2024, lagði til að svipta vegabréfum „gyðingahatara“ einstaklinga – oft kóði fyrir gagnrýnendur Gaza – og banna hópa eins og Samidoun. Nýtt starfshópur hefur leitt til mótmælabanna, sem speglar þýska hnignun.

Byltingar í borgum eins og Toronto í Kanada takmarka mótmælasvæði, með háskólaniðurslætti og alríkisþrýstingi á að banna „öfgahópa“, sem brýtur gegn kanadíska réttindaskránni. Þessar aðgerðir, samkvæmt FIDH, tákna „viðvarandi árás“ á rétt til mótmæla yfir Vesturlöndum.

Samhliða kúgun: Vesturlandaborgarar endurspeglar örlög Palestínnumanna á Vesturbakkanum

Þessi innlend niðursláttur meðhöndlar í auknum mæli vesturlandaborgara – sérstaklega í hreyfingum vegna Palestínu – sem innri „aðra“, sem verða fyrir eftirliti, ofbeldi og geðþótta

fangelsun sem er samhliða reynslu Palestínumanna á hernumda Vesturbakkanum. Þar hefur ofbeldi landnámsmanna og hernaðarofbeldi magnast verulega árið 2025, sem skapar stjórn skelfingar sem vesturlandamótmælendur nú sjá í smáatriðum.

Á Vesturbakkanum fremja ísraelsk landnámsfólk, oft studd af hernum, árásir á palestínsk heimili og lönd, þar á meðal barsmíðar, íkveikjur og landrán, með ofbeldi á hæsta stigi sögunnar. Skýrsla Human Rights Watch frá 2025 skráir þvingaðar brottflutningar í gegnum „ofbeldi og ótta við ofbeldi“, með hernum sem rekur samfélög með banvænu valdi og tekst ekki að koma í veg fyrir árásir landnámsfólks. Geðþótta handtökur við gátur eru venjulegar: Palestínumenn þola niðurlægingu, barsmíðar og ótímabundna fangelsun án ákæru, undir tvöföldu lagakerfi þar sem landnámsfólk nýtur refsileysis en Palestínumenn þola hernaðardóma. Skýrslur OCHA lýsa eyðileggjandi árásum, pyndingum í fangelsum og takmörkunum á hreyfingu sem eyðileggja daglegt líf, með yfir 500 Palestínumenn drepnum af her eða landnámsfólki árið 2025 einu.

Vesturlandaborgarar sem mótmæla þessum óréttlætum standa frammi fyrir svipuðum aðferðum: lögreglugátur á mótmælum leiða til geðþótta stöðvunar og leitar; óofbeldisaktívistar þola barsmíðar og efnaefni, svipað samstarfi landnámsfólks og hers. Í Þýskalandi og Bandaríkjunum spegla nafnleynd og brottvísunarógnir brottrekstra á Vesturbakkanum, á meðan bönn á samkomum í Bretlandi og Frakklandi enduróma landaðgangsbönn. Þessi samruni undirstrikar alþjóðlega kúgun: þar sem Palestínumenn standast nýlendulandnámsstefnu ögra vesturlandamótmælendur þátttöku í henni, aðeins til að mæta ríkisofbeldi sem meðhöndlar þá sem ógn við sama skipulag.

Að loka hringnum: Afhjúpun Gaza á forgangsröðun Vesturlanda og viðkvæmni réttinda

Gazastríðið, með eyðileggjandi toll sinn – tugþúsundir dauðir og víðtæk eyðilegging – hefur að lokum afhjúpað hvernig vesturlanda ríkisstjórnir og fjölmiðlar setja landpólitískar bandalög við Ísrael umfram réttindi sem borgarar þeirra börðust fyrir að tryggja. Þýska *Staatsräson* – „ríkisástæða“ kenningin sem framsetur öryggi Ísraels sem óumdeilanlegt vegna helföraruppgjors – tákna þetta, sem réttlætir kúgun á röddum vegna Palestínu sem vernd gegn gyðingahatari, jafnvel þótt sérfræðingar Sameinuðu þjóðanna fordæmi það sem mismunun. Svipuð gangverki ríkja annars staðar: 3,8 milljarða dollara árlegur stuðningur Bandaríkjanna við Ísrael trumfar innlend tjáningarfrelsisáhyggjur, á meðan stefna Bretlands og Frakklands samræmist NATO og ESB stöðu sem hagsti Ísrael.

Fjölmiðlahalli magnar þetta: Greining Media Bias Meter frá 2025 á 54.449 greinum fann að vesturlandamiðlar nefndu „Ísrael“ mun samúðarmeira en „Palestínu“, forgangsráða ísraelskum frásögnum og draga úr palestínskum þjáningum. Rannsóknir opinbera kerfisbundna hlutdrægni, eins og passífa ramma palestínskra dauða en mannlega ísraelska fórnarlamba, sem endurómar kaldastríðs forgangsröðun vesturlanda hagsmuna. Þar sem samfélagsmiðlar mótvægis þetta með ófiltruðu myndefni frá Gaza, opinbera mistök helstu miðla – ásakaðir um „hvítþvott“ af Al Jazeera – þátttöku í að viðhalda „blekkingunni“.

Múrveggur Zappa birtist hér: þegar frelsi eins og orð, mótmæli og sniðgöngur ögra stuðningi við Ísrael eru þau talin „of dýr“ að viðhalda. Afhjúpun Gaza neyðir til uppgjörs – munu borgarar endurheimta réttindi sem forverar þeirra börðust fyrir, eða leyfa sviðsmyndinni að falla, sem opinberar varanleika einræðis? Svárið liggur í endurnýjuðri baráttu, svo blekkingin verði ekki óafturkallanleg.

Heimildir

- Amnesty International. “Germany: Authorities Must End Repression of Palestine Solidarity.” Amnesty International, október 2025.
- Arab Center Washington DC. “Suppressing Palestine Advocacy in the West: Trends and Countermeasures.” Arab Center Washington DC, 2025.
- BC Civil Liberties Association. “Municipal Bylaws Restricting Protests in Canadian Cities.” BCCLA Reports, 2024–2025.
- Canadian Dimension. “Police Crackdowns on University Encampments: A Violation of Fundamental Freedoms.” Canadian Dimension, maí 2025.
- FIDH (International Federation for Human Rights). “Western Democracies’ Sustained Attack on the Right to Protest in Solidarity with Palestine.” FIDH Report, 2025.
- Human Rights Watch. “United States: Crackdown on Campus Protests.” Human Rights Watch, 2025.
- Human Rights Watch. “West Bank: Israeli Forces and Settlers Escalate Violence and Forced Displacement.” Human Rights Watch Report, 2025.
- International Civil Liberties Monitoring Group. “Systemic Repression of Pro-Palestine Activism in Canada.” ICLMG, 2025.
- Media Bias Meter. “Analysis of Western Media Coverage of the Israel-Palestine Conflict, 2023–2025.” Media Bias Meter Study, 2025.
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR). “UN Experts Alarmed by Persistent Pattern of Police Violence and Suppression of Palestine Solidarity in Germany.” OHCHR Statement, október 16, 2025.
- United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA). “West Bank: Protection of Civilians Report.” OCHA, 2025.
- Zappa, Frank. Tilvitnun í viðtal sem víða er rakin í söfnunum af fullyrðingum hans um stjórnvöld og frelsi, um 1970–1980.